

A TELJESSÉG ARCAI: A KONZERVATÍV KELETKEZÉSE

L Á N C Z I A N D R Á S

A LÉTEZÉS, MINT TELJESSÉG

Szokták mondani, hogy a művészetek a teljességet akarják megragadni. Ahogy az irodalom és a zene is. A teljesség (makrokozmosz) a görög filozófia egyik fogalma. Míg a filozófia közvetlen tárgyát látja a „teljesség” vagy „nagyvilág” és a „kisvilág” vagy „mikrokozmosz”, az ember közti összefüggések vizsgálatában, a művészetek csak ritkán nevezik meg a teljességet, mint közvetlen alkotói célt. Ráadásul a modernségben már tudatosan megfogalmazódnak olyan filozófiai és művészeti célok, amelyek kifejezetten lemondanak a teljesség megértésének igényéről. A művészi modernizmus éppen az egész vagy teljesség megragadhatatlanságát hangsúlyozza; a modern tudomány az analitikus felbontással eleve a létezés egészét „zárójelbe teszi”; a modern tudat folyton vallástalanítani akarja magát, mert Isten kérdését nem a hit, hanem az ismeretelmélet reszortkörébe utalja, aminek a háttérében a teljességről való lemondás áll; a modern filozófia pedig lemondott a bölcsességről, mint a filozófiai vállalkozás eredeti vagy végső céljáról. A legerőteljesebben és legtudatosabban a konzervatív gondolkodásmód lázad fel a teljességről való lemondás ellen: a filozófia végső célja a bölcsesség, a modern tudomány nem azonos a tudással, az Isten-keresés az emberi természet kiirthatatlan része, a művészetek és a filozófia gyakori átfedésben vannak, amennyiben a kozmosz és a mikrokozmosz rejtelmes viszonyrendszerét nem akarjuk bagatellizálni vagy relativizálni. Mindegy, milyen úton vagy eszközökkel, de a teljesség szem előtt tartása a modernségben nem magától értetődő. Magyarázatra szorul, ha valaki képes és akarja is egyszerre megőrizni a megértés metafizikai, realista és nyitott dimenzióját. Aki a konzervatív válaszokat keresi, az a teljesség vagy az egész szempontját tartja elsődlegesnek szemben – főleg – a modernista individualista, redukcionista, létfelejtő szemszöggel.

Teljes tartalmi, érzelmi, filozófiai arzenálja van a hazai kozmosz-elvű gondolkodásnak. Olykor szoros összefüggésekre bukkanunk az ábrázolandó és a lét egésze között. Például Madách és a filozófiai gondolkodás átfedései között,¹

¹ MÁTÉ Zsuzsanna: *A bölcsélet átlényegülése esztétikumá – középpontban Madách Imre Az ember tragédiája című művével*, Madách Irodalmi Társaság, Szeged, 2013.

Hátraarc – Lenin-mellszobor (Andreas Papachristos, 1976) a rendszerváltoztatás idején (Bakó Jenő felvétele, Terror Háza Múzeum)

legerőteljesebben és
legtudatosabban a konzervatív
gondolkodásmód lázad fel a
teljességről való lemondás ellen

Arany és a nyelv misztériuma, Babits és a szentség fogalma között, Kosztolányi és a halál irracionális közt, vagy éppen Szabó Lőrinc „semmiért egészen” végső feszültségének kontextusában. S itt van Weöres Sándornak *A teljesség felé* című bölcséleti munkája, amely az élet-filozófia teljes képét festi meg. Azt az „őstudást” fejt ki, amelynek lényegi fogalmai a lét, az élet, az élő, a létezés: „Aki szeszélyét követi, az életbe burkolózik. Aki a szükségletét követi, a létbe burkolózik. Aki viharosan szeret, gyűlöl, sóvárog, undorodik: ez az élő. Aki nyugodtan viseli az összefüggőt: ez a létező.”² Heideggeri mélységet villantanak fel ezek a Weöres Sándor-i sorok, de most csupán az a fontos, hogy *a lét és a konzervatív egymást kiegészítő és nem kizáró fogalmak*. Az egész magyar szépirodalmat végig lehetne elemezni a létfilozófia szemszögéből. A létezőt kereste például Csukás István és Fekete István is,³ akiknek a világlátása sokkal közelebb áll a klasszikus természetjogi gondolkodáshoz, mint a modern jogok és értékek konszenzusos felfogásához. Nehéz eldönteni, mennyire volt ez tudatos, de az általuk művelt költői természet felfogás nem a modern természettagadás vonalán haladt, ellenkezőleg: a természetet mint végső viszonyítási pontot szemlélték.

Vannak, akik teljességre törekzenek az embervilágban való eligazodáshoz, s vannak, akik a kompromisszumot tartják a legtöbbre, megelégedve arról, hogy minden konszenzus mögött valakinek a hatalma áll, sosem a „mindenki beleegyezését adta” típusú liberális önáltatás. A természethez való költői, írói ragaszkodás egyben világlátás választása is: a valóság objektív, hiába az emberi beavatkozás növekvő önteltsége. A modern racionális önhittséget megtestesítő két fogalom a *jogok és értékek*. A jogok arra szolgálnak, hogy az egyént megvédjék a közösségtől, ugyanakkor a felelősségét és kötelességét relativizálják; az értékek pedig arra valók, hogy a szokásokat és a hagyományokat feledésre ítéljék, szinte metafizikai magasságba emelve az emberi megállapodástól függő intézményeket, azaz az értékeket. Az előbbi az egyén súlyát növeli, az utóbbi a közösség erejét apasztja. Ennek eredete a modern európai vagy nyugati civilizáció, amelyben a kapitalizmus képes a leginkább kihasználni az emberi természetben rejlő állatias ösztönöket és a társias létezésből fakadó félelmeket, haszonlesést, irigységet, beképzeltséget, hiúságot és a mások véleményétől függő önképet. A modernség kulcsát Weöres pontosan úgy volt képes megragadni, mint a 20. század legjelentősebb filozófusai, elsősorban Heidegger és a politikai filozófia természetjogi-klasszicizmus képviselői, mint Leo Strauss, Eric Voegelin, Michael Oakeshott és mások.

Weöres írja az intuíciónál: „Mi hát ez az intuíció? Az érznek magasabb és tisztább fajtája, mely nem csak fogalmilag, lépésről-lépésre haladva, izoláltan tudja tárgyát megragadni, hanem globálisan és összefüggően.”⁴ Globálisan, azaz a klasszikus filozófia teljességre való törekvése szerint, ahogy ezt Heidegger a filozófia eredeti, romlatlan formáját felfogta, ahogy az egészet akarta megérteni, a lét egészét vagy teljességét. Az intuíció jelentőségét a modernséggel szemben kritikusan fellépő Blaise Pascal hangsúlyozta a *Gondolatokban*.⁵ Weöres filozófiai felfogása nem modernista, hanem klasszicista. Nem szisztematikus, hanem természetes gondolkodó. Ezért nincs Weöres-filozófiai iskola, de van Weöres-gondolkodásmód, amelyet nevezhetünk klasszicistának vagy konzervatívnak, a lényeg a tartalmi kérdésekben való tisztánlátás. Elég, ha Weöresnek az előbbi rövid szövegét tovább olvassuk az intuíció hasznáról és fontosságáról: „Megszünteti az érvényesülés és vagyonszerzés vágyát, az emberiségnek két szörnyű és értelmetlen viszketegségét. A személyiséget kiemeli diószerű zártágából és viárszerűen nyitottá bontja. Megszünteti az önbecsülést és önutálatot. Az erkölcsöt

2 WEÖRES Sándor: *A teljesség felé* = Uő.: *Egybegyűjtött művek – Egybegyűjtött prózai művek*, Helikon, Budapest, 2011, 121.

3 Érdemes elolvasni Csukás teljes költői életművének természeti aspektusát: lényegében a természet adja meg látóképének alapját vagy keretét. Vö. CSUKÁS István: *Ősszegyűjtött versek*, Könyvmolyképző, Szeged, 2018. Fekete István életművének teljes feltérképezése ma is tart. Ahogy Gárdonyi Géza a falusi életvilágnak a természettel kialakított harmonikusságát igyekezett leírni, Fekete a természetben a rejtelmes, mindent eldöntő erőt pillantotta meg azt is sugallva, hogy az ember vagy alkalmazkodik, vagy belepusztul a természettel való küzdelmébe.

4 WEÖRES Sándor: *Az intuíciónál* = Uő.: *Egybegyűjtött művek*, 184–185.

5 Az egész gondolatfolyam – valójában nem is könyv a *Gondolatok*, hanem egybeszerkesztett gondolatfolyam – azzal kezdődik, hogy különbséget kell tenni a geometriai és az intuitív gondolkodás között. Pascal kulcs a modern gondolkodásmód kialakulásának megértéséhez. Vö. Blaise PASCAL: *Gondolatok*, Gondolat, Budapest, 1978, 5–7.

s az erkölcstelenséget a józan belátással helyettesíti.⁶ Weöres Sándor azon filozófiai nézetek kontextusában gondolkodik, melynek számára a modernség nem előrelépés, legkevésbé magától értetődően jó. De mentesen minden ideológiai vitatkozástól, a megfigyelését imigyen írta le a modern művészetről: „Vitán felülinek látszott, hogy a zene lényege a dallam, a festészeté és a szobrászaté a tárgyi ábrázolás, az irodalomé a mondanivaló; s a modern művészetben a zenemű nem mindig melodikus, a kép és a szobor nem mindig ábrázolás, a versnek és prózának nincs mindig elmondható tartalma.”⁷

A nem konzervatívok azért hatnak nagyképűnek és arrogánsnak, mert ők – azt hiszik – eleve a racionalításban fogantak, bármit is gondolnak, eleve magasabb rendű, mint bármilyen ellenfelük bármely elképzelése. Ők a racionalitás papjai. Lépten-nyomon annak adnak hangot, hogy nekik nincs szükségük a vitára, mivel ők eleve tudják a vita végkimenetét. Logikai következtetés: tudáskéjük dogmatikus; morális következtetés: olyasmire büszkék, ami nem az övék. Azt hiszik, hogy ők csak a legfőbb ellenség, a hatalom ellen küzdenek, csak azt felejtik el, hogy ezt nem tehetik másként, mint egy másik hatalom építőmérnökeiként. Képzeltetik, hogy a „hatalmat” akarják az ész uralma alá vonni, valójában a saját életfelfogásukat akarják hatalmi intézményekbe és folyamatokba örökíteni. Nincsenek a hatalom akarásától mentes ágensek, ha egyszer valaki véleményt nyilvánít a hatalomról.

A KONZERVATÍV LÉTEZÉS

A konzervatív nem arról ismerhető fel, hogy magát konzervatívnak nevezi, erre ritkán kerül sor. Ami ugyanis természetes, annak nincs szüksége megnevezésre, csak egyszerű névre, a saját névre. Minden létezőnek van vagy lehet neve; megnevezésre akkor van szükség, ha valamit nem tudunk hová helyezni. Akik a természeteshez tartják magukat közelinek, azok csak akkor hajlandók konzervatívnak nevezni magukat, ha erre rákényszerítik őket, mivel bármi más megnevezéssel szemben is neheztelnének. Ezért – minden látszat ellenére – potenciálisan a természetesek vagy konzervatívok vannak mindig többen, mint a progresszívak vagy balos-liberálisok. Az utóbbiak eleve hatalmi összefüggésben fogják fel az emberi világot, ezért mindig a stratégiai pontok elfoglalására törekszenek: hírközlés, hírtelmezés, a szokásokat életben tartó, de adott esetben megkérdőjelező kulturális posztok, oktatás, városi életet meghatározó pozíciók. Falusi portáról még egyetlen országot sem irányítottak, a közhatalom városban lakozik. A modern világban mindenki fel van jogosítva, hogy tetszése szerint alakítsa ki felfogását a világról, politikai állásfoglalását pedig liberális autonómia biztosítja. Emiatt a kiharcolt egyéni immunitás és választási lehetőség az egyént olyan lényévé változtatta, aki akkor is hallathatja a hangját, amikor semmilyen mondanivalója sincs. Az ilyen helyzetek vannak messze túlnyomó többségben. Az egyén minden, a közösség az egyének akaratától függ a nem konzervatívok szerint.

Azt szokták mondani, hogy a tehetséget nem lehet elnyomni. Éppenséggel pont ezt lehet vele tenni, viszont amit nem lehet, az a gondolatok rögzítésének megakadályozása. Manapság a társadalomtudományok körébe sorolnak minden olyan kutatást vagy tanítást, amely a társadalom feltétlen javítását, haladásának elősegítését tűzi ki célul. Bár ez már csak nem tervezett következménye annak a tudományfelfogásnak, amely általánossá vált korunkra, jórészt egyetemünk oktatási programjai révén. A modern tudomány diszciplína, azaz előre lefektetett szabályok és eljárások követésének normává tétele és fegyelmezett követése – aki ezt elfogadja, követi, az lehet tudós modern értelemben. Az előfeltevés nem ideológiai, eszmei, de még igazából filozófiai sem. Tudomány az, amely előre meghatározott kritériumokat teljesít (adatgyűjtés, módszertani tudatosság, logikai

6 WEÖRES: *Az intuícióról*. i.m.

7 WEÖRES Sándor: *Vázlat a modern művészetről* = Uő.: *Egybegyűjtött művek*, 178.

tisztaság, feldolgozás procedurális jellege), hogy a végső állítást, már ha van, igazolni tudja az eljárásból. Nem volna ezzel semmi baj, ha nem menne a tudás és a valóság közti viszony megkérdőjelezésének rovására. Az egyik oldalon ott van a kaotikus valóság, a legyőzendő természet, a másikon pedig az önmagát a logikai tisztaság vagy számon kérhetőség elvein nyugvó emberi megismerés, amely – ha be akarja tölteni a feladatát – kénytelen az értelmet a valóságos vagy természeti fölé helyezni, ha konfliktus vagy probléma merülne fel. Hegel ebben az értelemben igazi modern szerző. Az ember tudni akar, ez a természete. Csak az a kérdés, hogy mi a célja a tudásnak. Az egész, a teljesség megértése, vagy a létező kihasználása az emberi élet biztonságának és jólétének növeléséért. De ha nincs értelme az emberi életnek, akkor a pusztá létfenntartás végül – paradox módon más élőlények létezési módjával szemben – ürességbe torkollik. A modern nyugati életvitel elérte az emberi létezés legnagyobb anyagi biztonságát, ám a lélek művelését elhanyagolta, ezért tanácstalan, amikor a céljai felől kérdezzetik. Nem válaszol, mert az egyénre fókuszál, aztán a közösségre, de nem gondol már semmit a kozmoszról, Isten hallatán pedig elalszik.

A POLITIKA, MINT TELJESSÉG

Szemben a szocialistákkal és a liberálisokkal, vagy leegyszerűsítve: a haladás-elvűekkel, a konzervatívok csak nagyon nyomós okból hallatják hangjukat politikai megfontolásból. Magyarországon ilyen pillanat volt 2002-ben, amikor posztkommunista restauráció vette kezdetét a választási eredmények következtében.⁸ Úgy látszott, hogy a rendszerváltás nem érheti el még hosszabb távon sem a céljait. Márpedig aki a rendszerváltást helyreállításnak fogta fel (a történelem visszatér önmagához), annak ki kellett lépnie a politika színpadára.

A konzervatív a modernségben könnyen érezheti úgy, hogy igazi célja a „visszatérés”, a revolúció szorgalmazása. Annak idején Edmund Burke azért írta meg a *Töprengések a francia forradalomról* című nagy ívű esszéjét,⁹ mert a francia radikális események kiváltották az aggodalmát, illetve – összehasonlítás alapján – féltette az angol alkotmányos jogfejlődés zavartalanságát, vagyis az intellektuális fejleményeknek közvetlen politikai következményeit észlelte, ezért van politikai karaktere a művének. Russel Kirk 1953-ban megjelent *The Conservative Mind* című művének 1986-os, hetedik kiadásához írt előszavában ezt olvassuk: „A *The Conservative Mind* egy olyan gondolkodásmódot vagy jellegtípust ír le, amely hajlamos az emberi létezésben az állandó dolgokat fürkészni.”¹⁰ Szó sincs politikai szándékról vagy célokról, mivel „a konzervatív számára a szokás, a konvenció, alapvető elvek és szabályok megfogalmazása és az előírás az elfogadható polgári társadalmi rend forrásai”.¹¹ Közvetlenül a politikáról lényegében csak annyiban tesz említést Kirk, hogy „A konzervatív elutasítja a vallás helyettesítését szolgáló utópikus politikát”.¹² Minden további politikai megjegyzés csupán kiegészítése, alárendeltje a könyv előbb említett fő mondanivalójának. Másként fogalmazva: míg a modern izmusok politikai célú politikai doktrínák, a konzervatívoknak elsősorban a való világban zajló folyamatokra vonatkozó észrevételei vannak, a konzervatív reagál és nem kezdeményez, a józan ész nem tekinti az ész egyéb – például tudományos – használati fajtáinál alábbvalónak, a hiten alapuló vallást ugyanúgy a bölcsesség részének tekinti, mint a racionális tudást, az emberi viszonyokat morális meghatározottságúnak látja, és a lét egészére való rácsodálkozás folyamatos megismerési kényszere vezérli.

Egy olyan gondolkodásmód, amely az állandó dolgokra figyel a világban, annak számára a dolgok elmozgása megszokott vagy elfogadott helyükről egyfajta hanyatlás érzetét kelti, ahogy erre Kirk is utal („a jelenlegi világ általános

8 LÁNCZI András: *Konzervatív kiáltvány*. Attraktor, Máriabesnyő–Gödöllő, 2002.

9 Edmund BURKE: *Töprengések a francia forradalomról* [1790] ford. KONTLER László, Atlantisz–Medvetánc, Budapest, 1990.

10 RUSSELL KIRK: *The Conservative Mind* [1953] Regnery, Washington DC, 2001⁷, xv.

11 *Uo.*

12 *Uo.* XVI.

állapota előrehaladott bomlást mutat”). Maga a modernség pontosan a konzervatív vagy a modernség előtti gondolkodásmódok ellenében fogalmazza meg önmagát, ezért a *modernség legkövetkezetesebb bírálója, megkérdőjelezője a konzervatív típusú gondolkodás*. Nem fogadja el, hogy minden emberi probléma megoldásának végső eszköze a politika. A politika fontos, de nem a teljesség.

A FILOZÓFIA, MINT TELJESSÉG

A modernségben a teljesség föl sem merül, vagy csak kivétel, emiatt a modern világ mindennapos világában zavaró jelenség a konzervatív vagy a teljességre irányuló megközelítés. Sok-sok olyan napi jelenség és ügy van, amikor a progresszív és a megőrző szempontok ütköznek. Ezeket nevezhetjük politikai csatáknak is, amelyek rengeteg hasonlóságot mutatnak a világ sok országában. Szinte mindenhol viták robbannak ki az emberi jogok radikális kiterjesztési (migrációs jogok, gender-jogok, egalitáriánus jogok) kísérletei miatt. A tényleges és végső szint azonban metafizikai vagy filozófiai, mert az európai fejlődés a filozófiai gondolkodás fejleményeitől függött egészen mostanáig. Ha válságot érzékelünk, akkor elsősorban az európai filozófia volt mindig és van válságban.

A 20. századi európai intellektuális virágzást jórészt a majdnem kétségbeesés érzelme és gondolata ösztönözte, illetve a modern tudomány szolgáló segítése. A kettő azonban nem összeegyeztethető. Kettévált az európai tudás- és tudományfelfogás. Legmélyén az európai filozófia átalakulása áll: a filozófiának azok a törekvései, amelyek a politikától és a technológiai-gazdasági fejlődéstől teszik függővé a filozófiát mint logikailag igazolt igazságot, s azok, amelyek a létfilozófia és gyakran az idő kérdéseit állítják középpontba. Az igazi vagy egyedül a filozófiát mércéül tekintő felfogások a létet tekintik az első kérdésnek, s nem az embert, a gazdaságot vagy társadalmat. A filozófiát – amennyiben az s nem ideológia – nem szabad skatulyákba gyömöszölni, miközben a modern filozófia rosszul felfogott érdekét követve igyekezett bebújni valamelyik tudomány-filozófiai vagy politikailag előkészített skatulyába. Milyen filozófiai hagyományok maradtak fenn a mai életünket is befolyásoló módon? Egyrészt a magát a felvilágosodásra visszavezető történetfilozófiai irány, amely a Hegel–Marx-tengely hagyományát igyekszik kihasználni; másrészt a filozófia logikai erősségeit, a kanti metafizikát és a jogfilozófiai hagyományt analitikai irányban felerősítő rawlsianus gondolkodásmód; harmadszor pedig a heideggeri filozófiában a legnagyobb integritást elérő egzisztencialista megközelítés, amely akarva-akaratlan minden mai konzervatív jellegű gondolkodás megalapozását adja azáltal, hogy a teljességet állítja a gondolkodás középpontjába, és nem a haladást, nem a logikai tökéletességet s nem is valamilyen szubjektív emberi szempontot. Hanem a filozófiát mint olyat.

Egyedül Heidegger tett tényleges, mártír-kísérletet az európai kultúra életben tartására. A felvilágosodás utáni érában talán Nietzsche volt az egyetlen, aki egy teljes filozófiai corpuszt tett le az asztalra a modernség megkérdőjelezésére. Ezt Heidegger komolyan vette, sőt kielemezte. De mást is tett, amikor példává emelte az egyetlen hagyományos filozófiai eljárást, amikor a filozófiai hagyomány radikális kifaggyatását végezte el. Arisztotelész metafizikájának nincs alaposabb és kreatívabb újraolvasója, mint Heidegger az 1920-as évek elején tartott előadásaiiban. Ezek a *Lét és idő* közvetlen előkészítő vizsgálatait, vagyis a mai heideggeriánus gondolatok gyökerei Arisztotelész metafizikájában keresendők. Mit jelent ez? Azt, hogy a lét első kérdéseit komolyan kell vennünk, ha egyáltalán igényt tartunk érvényes válaszokra. Mik ezek a kérdések? – Kik vagyunk? Miért vagyunk? Miért a lét van s nem a semmi? A teljességre igényt tartó heideggeri filozófia egyben zárójelbe tette a modern filozófia szinte egészét. Kant metafizikájával vitatkozott, Hegelt idézte, tanulmányozta, az Abszolút Szellemet azonban elvetette. Mindig emberekkel vitatkozunk, nem eszmékkel. A baloldal leáldozásának fő oka ez: nem hajlandók velük szemben kritikus gondolkodókkal vitatkozni, nem is olvassák őket, mert ők csak „eszmékkel” hajlandók vitatkozni. Mekkora tévedés!

Fő különbség, hogy a liberális csak a politikai aspektusaira koncentrálnak az ember közösségi mivoltának, holott az ember akkor is közösségi lény, ha nem politikai értelemben fogja fel a helyét a közösségben. Emiatt lesz végzetes a liberális tervezet: valójában nem képes a közösséget összetartani. Ha valaki nem a létezés egészének körülményeit veszi figyelembe, akkor kénytelen lesz ráébredni, hogy a politikai céljai sem találnak meghallgatására vagy támogatásra hosszabb távon. Amit nem értenek meg a progresszívek, az az, hogy nem ők vannak többségben, hanem ellenkezőleg: az a tömeg, amely nehezen mozdítható, és megvannak azok a főként örökölt ítéletei, amelyek szerint tudják mi a jó és a mi a rossz. Persze az elmúlt jó száz év attól a küzdelemtől volt hangos, hogy haladónak lenni eleve fölényt biztosít képviselőjének. De ez sosem volt így, legfeljebb a nyilvánosságot a haladók uralták.

Hogy kik a nem haladók? Először is az emberek, mert őket nem az eszmék érdeklik, hanem az elvek, még ha nem is nevezik így. Ilyen elv, hogy a biztonság a legelső szemben minden más elvvel, beleértve az igazságosságot is. Másodszor azok a szellemi emberek, akiket a valóság érdekel, semmi más. Nevezhetjük őket romantikusoknak, realistáknak, szépíróknak vagy művészeknek, filozófusoknak vagy csak esszéistáknak, a közös bennük az, hogy minden eszmét gyanakvással kezelnek, mert számukra az elvek fontosabbak. Ilyen további elv a bölcsesség közösségi átadásának a gyakorlata, a tradíció komolyan vétele. Kézenfekvő a vallás kiemelt említése, de ez sokkal összetettebb probléma, azaz „akadály”. Átadni valamit azt jelenti, hogy „én már átmentem valamin”, aminek a tapasztalatát és tanulságait átadom, hogy ne kelljen mindent újrakezdened. A hagyomány a modernségben népies karakterű lett, holott nagyon is filozófiai kérdés! A létezés nem ismeri az ember radikális változtatási elképzeléseit, ezért nem is fogadja be. Az újkor az első olyan széleskörű kísérlet, amely nem akarja tudomásul venni a természetes korlátokat és az emberi természetből fakadó törvényszerűségeket sem. Csak az „új” lehet jó – ezt állítja a modern; a jó csak a felhalmozott tapasztalati lehet – állítja a józan ész híve, amelyet a politika nevezett át „konzervatívnak”. A progresszívek legnagyobb csalása vagy hazugsága, hogy a velük egyet nem értőket konzervatívnak nevezték el. Nincs nagyobb politikai előny, mint amikor az ellenfeletem én

nevezem el. Aki szemben áll a modernistákkal, azaz azokkal, akik szerint ami „új” az eleve jobb, mint ami volt, az a józan ész, a realizmus képviselője. A „konzervativizmus” ebből a szempontból ideológia, ami nem akar lenni, kivéve az ellenfeleit, akik azt akarnak belőle csinálni. Valójában nincs „igazi konzervatív” gondolkodó, mert ez fogalmi képtelenség.

valójában nincs „igazi konzervatív” gondolkodó, mert ez fogalmi képtelenség

KONZERVATÍVOK A TELJESSÉGÉRT

A konzervatív nem üldöz senkit, inkább őt szokták üldözni. Az üldözés akkor kezdődik, amikor valakit konzervatívnak bélyegeznek, holott ő sosem állította ezt magáról. Ebből is látszik, hogy az üldöztetés bonyolult jelenség, de mindig stigmatizálással kezdődik. A modernisták a kritikai hozzáállást valami nagyon pozitívnak fogják fel, miközben a kritika fölfogható az üldöztetés kezdetének is. A bírálat ugyanis kétféle: a bírált gondolatot kívánja letisztítani, vagy éppen azt megsemmisíteni. Ez utóbbi az üldöztetés egyik mai műfaja, nem mintha az üldöztetésnek ne lettek volna régen is igen kifinomult módszerei.

– A konzervatívnak nincsenek „értékei”, mert az útban és a szokásban keresi a dolgok megítélésének mércéit. Az érték a modern haladók fogalma, véletlenül sem elárulva, hogy az értékek a klasszikus hagyományok fogalma ellenében fejtik ki a hatásukat.

– A konzervatív mindenben meglátja, sejtja a természet munkálkodását, hiába próbálkozik az ember levedleni találmányain keresztül természeti mivoltát.

- A konzervatív látja a technikai fejlődést, de azt is látja, hogy a technikát emberek működtetik. Ezért a politika morális tartalma nem iktatható ki.
- A konzervatív tudja, hogy a politika mindig lokális.
- Egy konzervatív sosem jut hatalomra, mert a hatalomhoz viszonya van, sosem birtokolja azt.
- A bölcsesség és nem a tudomány a konzervatív tudáseszméje.
- A konzervatív nem szereti, ha annak nevezik, mert érzi, tudja, hogy abban a pillanatban mások gondolkodási kliséjébe akarják belegyömöszölni.
- A konzervatív, ha teheti, kerüli a nyilvánosságot.
- Minden konzervatív realista, de nem minden realista konzervatív.

A „konzervativizmus” nem politikai doktrína, hanem a létezés legelső aktusának kitett emberi gondolkodásmód. Ez az első aktus a létezés megtapasztalása a világ megpillantásán keresztül. Először látunk és észlelünk a szemünkkel. Aki születésénél fogva nem lát, kénytelen a többi érzékszervével kikerekíteni a világot az értelme számára. A világ egésze az, amit meg akarunk érteni. Hiába az európai tudásfelfogások változásai, főként a modernség kezdete óta az egész leszűkítése az egyén aspektusára, ahogy azt Descartes vagy Hegel tette. A nem konzervatívok istenítik Descartes-ot és talán Hegelt is, Marxon keresztül mindenképpen; a konzervatív szerint a létezés egésze és a személy közti viszonyt ezek a filozófusok megváltoztatták, olyan rombolást hajtottak végre, amely az európai utat és szokásokat radikálisan kezelték, vagyis elszakították a gyökérfonalakat.

Vallásos-e a konzervatív? Nem feltétlenül, de ez nem magától értetődő. Azért nem, mert aki doktrínaként kezeli a konzervativizmust, az elvárna a vallásos elköteleződést is. Aki viszont gondolkodásmódként, életformaként, az nem feltétlenül. A konzervatív a teljességre figyel, kérlelhetetlenül, könyörtelesen, kompromisszumok nélkül.

Lehetséges-e konzervatív egyetemet létrehozni? Lehet, de nem biztos, hogy egyetem lesz a jelenlegi mércék szerint. Vagy a mércék fognak megváltozni. Akkor viszont egy új egyetem eszméje alakulhatna ki. Pedig arra van szükség. Az európai kultúra alapja a görög mítosz és filozófia, a római jog, a keresztény hit és transzcendencia, valamint a modern racionalitás. Mindegyiket áthatja a filozófia szellemisége. A mai európai civilizáció – nem a kultúra – viszont filozófia nélküli. Közömbös az első kérdések iránt. Csupán a technológia és a menedzselés foglalkoztatja. A hatékonyság. Csábító és indokolható. Csak-hogy a cél és az eszköz viszonya állandóan és kínzóan mindent befolyásol. Mi a cél? Nem a technológiai fejlődés és az ügyek minél hatékonyabb menedzselése. Ezek jó dolgok, feltéve, ha tudjuk, mi a jó cél, aminek eléréseért jó eszközöket kell alkalmazni. Éppen ezért egy jó egyetem attól lehet az, ha képes megmondani, mit ért a jó fogalmán, milyen célokat érdemes követni, milyen eszközök alkalmasak elérni a kitűzött a célokat.

Azt a pontot kell keresni, amikor az ideológiák helyét visszaveszi az a filozófia, amely a bölcsesség szeretete, és Arisztotelészt vagy Senecát nemcsak emelkedett pillanatokban – kinevezés, kitüntetés, ünneplés, temetés alkalmával – idézik, hanem akkor is, amikor az ógörög vagy a latin nyelv retorikai érdekességeire építjük fel a mondanivalónkat. Ha a hagyományt komolyan vesszük, akkor ez a klasszikus szövegek oktatásba való beemelésevel kezdődik. Amíg ez nem történik meg – értsd: egy tizenéves gyerek nem találkozik az ógörög ábécével és a latin deklinációval –, addig a hagyomány csupán egy fiktív tárgy lesz, nem spirituális eszköz.

A konzervatívot jobban érdekli a jó, mint az igazságos. Meg kell érteni, hogy az európai gondolkodásnak az a fordulata, miszerint versengő ideológiák fogják kimondani, hogy mi helyes és mi nem, zsákutca. Mielőtt ideológiai klisébe gyömöszölték volna a politikát és a kultúrát, az európai szellem legfőbb kérdései ezek voltak: 1) kik vagyunk mi? 2) miért vagyunk itt és honnan van a létezésünk? 3) van-e bármiféle értelme a létezésünknek? Amikor visszatérünk a legfontosabb kérdésekhez, akkor a politikai élet céljai és válaszai is közelebb lesznek az emberi racionalitás által elérhető legjobb tudáshoz és legjobb élethez. *Az első kérdés filozófiai, nem politikai.*